

wij een strikte
ken" maar zeg-
den de gewisse
in hun binnenste
gewis tot hun
— want dat is
zetten met het
is, als 'tuurte'
hopen, straks
choot.
kend „terrein“
et stichtelijkste
werd dat „ter-
en, waarop de
n stervens
asie — pas op.

eren wij: geen
niet zegt: mijn.
leider van die
afgeerde teksten
en. Wij houden
ch — de poli-
de socioloog,
n eigen sector.
overzien? Dat
imbreed is er,
iet zegt: mijn!
an in sectie-
moet wel een
hemelsche Ku-
veelt te maken
en" voor hem,
onlijk niet aan
vandaag. Dat
it zelfs al naar
it duidelijk, en
dominee, die
hulp, om een
rijten, schreef
maar vrede mee
an de schapen,
„Jezus“ straks
dat wij escha-

g ik het ietwat
misère. In de
verwarring. We
des „levens“
ten we daarin
en zoo al meer
sectarisch. En
profiteeren
ring nog van
ijden. De „laat-
sprak de boe-
tranen. Mos-
ler eeuwen zijn
hij. Rillingen.
aten nu de
ur maar lig-
het toch al? —
laatste tijden
dat de Bijbel
er nog kans op
nische spraak-
ette in den
„Dat zij door
erd. Maar kijk,
meer van. Wij
tste mode. En
erwarring: ver-

bedeerd en in
r luid-sprekers
onsters wegge-
ske, en aesthe-
tische bureu van
et haar gram-
wanden dik-
dempen en
r-intern ge-
kerk bewegen
e heusch met
zeiten, en
net machi-
menschenlijke
ren, en daarna
verdraagzaam
„De stem ver-
eent intreetekst
manifesteren voor
its die „stem“
aan de jongste
heid der waar-
tst om een op-
p kerkelijk ter-
e tekst u niet.

1. Werken, niet
tar slechts aan
van den nog
(succesvolsten)
nd Leger des
deelingen, o.m.
chappelijke, so-

ciale, kerkelijke. U houdt misschien niet van dien
naam: Leger des Heils? En meesmult iets van
„methodisme“? Maar U moet niet zoo'n brom-
beer zijn. Hoe kan ons Leger methodistisch zijn?
Moet U weten, nota bene, dat elke sector zijn eigen
methodes vaststelt, en dat de reglementen dage-
lijks kunnen gewijzigd worden.

Wij werken. Ook wij, kerk-menschen werken.
Netjes in het gelid. We werken aan het Schoone
Grafmonument van den Sector-commandant, die
ons na verloop van tijd het meest zal imponeren.
Het kan een mandataris van den Volkenbond we-
zen, of een Groote Jeugdpreker, een Sociaal Be-
hoeder. En, wie weet, hoe een koe een haas vangt?
— het zou ook wel eens een Ontroerende Prediker
kunnen zijn, uit een of andere „kerk“.

Wij werken aan ons kunst-stuk: het grafmonu-
ment, waarop de Daden zullen zijn vermeld van
den komenden Liefeling-van-Allen-die-van-goeden-
wille-zijn. En als er een lastige Mozes komt, die
ons van dit graf-teeken-bouwen voorbarig verlost-
sen wil, dan zullen we het wel eens aan de groote
klok hangen, dat hij al te warm bloed heeft.

En intusschen hebben wij voor de „kerk“ een
rustig huisje in een fraai-aangelegd-hofje aan-
gekocht. Onze broeders-van-de-kerk zijn wat
onwelijk: die mogen de tichelsteenen in hun
hofje bakken. Ze worden wat gespaard. Ze bak-
ken, ze werken, ze sloven zich af. En weten hun
plaats. Kyrieleis. Morituri te salutant — op weg
naar het Stichtelijk Hofken. De kerk moet naar het
Hofje toe. Zij moet ons niet leeren leven; leeren
sterven, dat is schoon genoeg. Een acte van
bekwaamheid wilt U zien? Wel, let eens hierop:
in een anderen levens-sector vallen soms Onge-
hoorzamen in ongenade, vanwege openbare over-
treding tegen de Tien Geboden. Maar dat vonnis
geldt alleen dan voor dien anderen sector. In de
kerk zijn die Ongehoorzamen dadelijk welkom, als
ze maar goed het kerk-werk kunnen doen: leeren,
hoe men sterven moet. O wee, daar had ik me
haast versproken: leeren, hoe men wandelen moet.
Omgekeerd: die in de kerk bij ons in ongenade
vallen, soms, vanwege een overtreding der Tien
Geboden, publiek, en hardnekkig, die zijn straks
weer welkom in de politiek, of in de kunst, de
school, de sociale actie. Als ze b.v. goed propa-
ganda-werk kunnen doen. Wat zou er ook tegen
zijn? De kerk moet internaat zijn: naar buiten
gelden haar reglementen niet. Ook niet
hun grondgedachten. Een dominee dient ac-
tueel te preeken, maar dat wil zeggen: laten mer-
ken, dat je het laatste nieuws gelezen hebt, „als
dominee zijnde“, en dat je een modern vers weet
te waardeeren. Voorts moet de preek gaan over
deze vraag: hoe word ik zalig? Mijn zaligheid be-
teekent: dat ik straks er niet-buiten-blijf. Eischen
voor DIT leven? U bedoelt: het leven van de
straat, de school, de kunst, den roman, de tegen-
strijd kerk bij God twistende andere kerk? Wees toch
wijzer, — ik bedoel — stichtelijker. Een goeie
dominee moet een preek houden over de ken-
merken des geestelijken levens; en moet dat zóó
doen, dat alle orthodoxe kerken daar „genoegen“
in kunnen hebben. En voorts levere hij medita-
ties op bestelling. Op één conditie: ze moeten niet
concreet worden in de aanspraak van de werkers
van een anderen sector. D.w.z. geen concrete toe-
passing maken, uit de belijdenis. Belijdenissen zijn
per slot van rekening maar theologie. En theologie
is maar één van de vijf faculteiten. De vaders
zeiden wel, dat de belijdenis juist voor alle
faculteiten, alle groepen gold, maar dat was dan
ook hun confessionalisme. Derhalve: geen con-
crete toepassing buiten de liturgie der geestelijke
euthanasie om! Toepassing maakt men al-
leen in een preek. En daar is de toepassing: slop-
jes-toepassing. Dat wil zeggen: een zacht geprevel,
van wie den rug naar het leven keerde, en met
doffe oogen zoekt den onontkoombaren dood.
„Twist met mijn twisters, Hemelheer“.
Exegese? Slopjes-exegese: de twister is „d'n
booze“. D'n boze nu heeft geen vleesch en bee-
nen; de twister daarom ook niet. Mijn „twister“
schreef pas een mooie meditatie: ik moet zeggen:
het was flink, en een ernstige vermaning aan-
gaande de dingen, die onder ons gemeene zeker-
heid hebben. Hij schreef dus niet als twister van
mij. Dat is knap. „Doe mij recht, o God“,
— doorzoek mij, of bij mij een schadelijke weg zij;
en leid mij op den eeuwigen weg? Exegese? Slop-
jes-exegese: die eeuwige weg staat in Comrie,
of in Smytegeld, of in Van der Groe beschreven.
Dat heeft niets te maken met kerk-scheur-redevoe-
ringen, of met schoolbesturen, krant-redacties, kerk-
verbroekeling, aesthetische Christus-verachting, cul-
tureel humanisme, wetenschappelijke beginselstu-
die, politiek pragmatisme. Laat ieder in zijn eigen
kerkje gaan; en nimmer praten over eigen isola-
ment. En laat ons nog eens hooren, wat Boston
zeit, of Stanley Jones. En dan een paar mysti-
sche dingen zeggen. En vooral goed onthouden,
dat wij tegen het piëtisme zijn. En dat alle ter-
reinen moeten worden opgeëischt.

En dat er een man is geweest, die ons een mooi

woord geleerd heeft: an sich. Dat klinkt zoo
netjes. An sich. An und für sich.

Kyrieleis. Heere, behoud ons: wij vergaan. Wij
durven over Moscou praten en naar Genève tele-
graferen. Maar we durven verder HIER niet veel.
Ook eischen wij niet veel.

Wij vinden het goed, als onze vonnissen niet
meer geteld worden dan elk seniel krakeel — in
'thofje. Wij rekenen er niet op, dat het straat-
verkeer er één moment ook maar mee rekent. Het
hofje eischt niet veel voor zich. En wij vinden het
heel gewoon, dat er steeds meer van onze hofjes
komen; wie dan in het ééne lastig wordt, kan
in het andere best terecht. Wij gunnen hem het
beste. Zijn heil wordt óveral verzorgd, en op
denzelfden voet. De pap, waarmee men overal
het mystieke eeuwige leven van de zielen voedt, is
makkelijk bereid: daar komen zoo geen kwes-
ties bij te pas. En onze belijdenissen, die zijn
intern bedoeld. Dat is te zeggen: voor ons hof-
jes-internaat. Wij, oudjes, zullen de ramen wel
dicht doen. Dan hooren wij de auto's niet, die
op de straat zoo hevig toet'ren. En dan hooren
de bureu niet, dat wij een oud liederken afdraaien
van onzen lieven Heere, op onze grammaphoon, een
ander hof-mensch op de zijne. Terwijl het leven
bruist — daarbuiten op de straat.

Kyrieleis.

K. S.

*) Dit ziet niet op een bepaald persoon.

Organist en Eeredienst.

Onder dezen naam verscheen nr. 1 van het
nieuwe officiële orgaan van de vereeniging van
organisten der Gereformeerde Kerken. Het bestuur
van deze vereeniging bestaat uit: D. N. J. v. d.
Pauw, Voorzitter, Hofstedestraat 51b, Rotterdam-
W.; Drs. Joh. Luijkenaar Francken, Secretaris, C.P.
Tielestraat 39a, Rotterdam-W.; en W. A. Hout-
man, Penningmeester, Singel 116, Schiedam. Post-
rekening 117808. Haar Statuten en Reglement
geven we hier:

Art. 1. Naam, zetel en duur.

De Vereeniging van Organisten der Gerefor-
meerde Kerken is gevestigd te Rotterdam en is
aangegaan voor den tijd van 29 jaar en 11 maan-
den, te rekenen van den dag der oprichting, 14
Februari 1931.

Art. 2. Grondslag.

Als grondslag aanvaardt de Vereeniging den in-
houd van de Heilige Schrift, zooals die samen-
gevat wordt in de belijdenisschriften der Gere-
formeerde Kerken in Nederland.

Art. 3. Doel.

Doel is: bevordering: a. van al hetgeen, waar-
door de organisten, bij juiste opvatting van den
openbaren Eeredienst, mede kunnen werken aan
een goede verzorging van het muzikale gedeelte
daarvan; b. van al wat het peil en de waardeering
van het orgelspel in het algemeen ten goede kan
komen.

Tot aansluiting wekken we zeer gaarne op; deze
vereeniging kan het kerkelijk leven zeer bijzonder
dienen.

Jaarboek Gereformeerde Kerken.

Het Jaarboek der Gereformeerde Kerken voor
1932 is eenige weken geleden bij de firma Ooster-
baan & Le Cointre te Goes verschenen. Redacteu-
ren zijn dr. J. C. Rullmann, die zijn kerkelijk over-
zicht, ook dezen keer, kort, saamvattend, en ob-
jectief geschonken heeft, en ds. K. Schilder. In on-
derdeelen van de statistiek kunnen misschien hier
en daar onjuistheden ingeslopen zijn, maar het is
voor uitgevers en redactie een troost, dat zij daar-
dan, stél, dat het zoo is, niets aan kunnen doen.
Over het algemeen echter zal ook deze betrouwbare
gids in ons kerkelijk leven welkom zijn. De uitgevers
hebben door een nieuw lettertype te bezigen het
geheel verfraaid.

K. S.

„Om Vaders plaats“, door D. Hogenbirk.

Van Ds. D. Hogenbirk, den Schrijver van „Nevel-
dijk“, „Dienstbaren en Vrijen“, „De Freule“, is een
nieuw boek verschenen: „Om Vaders plaats“.)
Deze eene zin is ter introductie voldoende.

Wie de genoemde boeken of één ervan kent, weet
meeten, wat het nieuwe zal zijn: Hogenbirk's werk
heeft en in zijn inhoud en in zijn vorm een zóó
specifiek karakter, dat men onmiddellijk dat beeld
voor de aandacht heeft, zodra men een nieuwe
proeve ervan ziet.

„Om Vaders plaats“ is inderdaad weer volkomen
een boek in het Hogenbirk-genre: 'tgaat weer over
de bevindingsmenschen en hun bekrompen vroom-
heid en zelfs is de plaats van handeling dezelfde
als in „Dienstbaren en Vrijen“: het dorp Horst-
wijk.

Al dadelijk met het eerste hoofdstuk zijn we
midden in de Horstwijksche mentaliteit, bij de
ontmoeting met Barend, den kleermaker-lijkbidder
en zijn vrouw Dienwertje en op den omgang, dien
we met hem maken langs de menschen, om het

overlijden aan te zeggen van den rijken Heert
Habbes en den armen Wout van Boven. De „gods-
dienstigheid“ roert zich bij en rondom die „twee
lijken“ beftig. Maar dan vordert de Auteur onze
verdere aandacht op voor den laatst-genoemde,
voor Wout. Hij teekent hem als een eenvoudige,
niet rijk aan de termen der godsdienstigheid, niet
gedecoreerd met ervaringen en diepe inleidingen;
zelfs niet één „woordje“ heeft hij op zijn sterfbed
ten bate van de keurende godsdienstigheid gezegd.
De dominee echter, die Wout jaren heeft gekend,
weet, dat ondanks het woorden-looze en eenvou-
dige, het leven van den man een nabij-God-zijn
is geweest en de lezer, die iets van Wouts geeste-
lijke ontwikkeling heeft meegemaakt, weet dat ook.
Twee kinderen laat hij achter, een meisje, Trui,
en een jongen, Teun. De moeder mikt niet hoog,
evenmin als de meeste Horstwijckers, maar ze
heeft één ideaal: haar kinderen groot te brengen
in de lijn, die Wout zou hebben gevolgd. De gods-
dienstigheid heeft daar wel dierbare critiek op,
maar „het portret van Wout“ (de herinnering die
ze heeft aan zijn gewijd-aandachtig zitten in de
kerk) inspireert haar.

Deze kinderen worden nu de eigenlijke hoofd-
figuren van het boek. En in deze twee hoofdfiguren
is de strekking geval.

Want we zien deze ontwikkeling.

Trui, onder de zoete prediking van dominee
Zwamstra uit het naburige Plaswijck en door den
omgang met een kenster van „zielseenname medi-
tatiën“, wordt op haar vier-en-twintigste levensjaar
„krachtadig omgezet“, „kennelijk veranderd“, zoo-
dat ze „in haar eerste liefde verkeeren“ mag. Die
eerste liefde openbaart zich daarin, dat ze met
snijdende woorden te keer gaat tegen de „inge-
beelde“ vroomheid van de „kerkmenschen“, tegen
de onveranderde harten van den dominee, haar
moeder en alle andere menschen, die niet als zij,
de „innige schrijvers“ verdraaien en verhaspelen
naar hun geestelijken waanzin. Straks komt deze
„bruid Christi“ zich op te sluiten in het „klooster
des huwelijks“, als de weduwnaar Zoetekouw uit
Plaswijck haar trouwt en dan verschijnt ze alleen
maar van tijd tot tijd in Horstwijk, om in die
geestelijke woestijn de stem der waarschuwing te
verheffen.

Teun, de zoon, is, precies andersom, een ietwat
sullige jongen, die eigenlijk niet veel kan en niet
veel kent. Een ambacht kan hij niet leeren en een
catechismus-antwoord kan hij niet onthouden. Op
verre na vernag hij de geestelijke ervaringen van
Trui niet te peilen. Maar 's Zondags wordt hij nooit
gemist op vaders plaats in de kerk en met zijn, ach
zoo beperkt, verstand denkt hij na over wat hij
daar hoort en daar begrijpt hij wel iets van. De
dominee preekt herhaaldelijk voor hem, dat voelt
hij wel, en in zijn uit volle borst meezingen (Hen-
drik van den smid, die voor ondermeester leert,
lacht hem er altijd om uit, want van wijs en maai
weet Teun niet) toont hij het woord van den pre-
diker ook wel te hebben verstaan in zijn troost.
Toch is deze Teun altijd een bekommerde ziel. En
zoo zien we hem het heele boek door, eerst in het
huis van zijn moeder, straks, als hij na haar dood
met een in het geheel niet bij hem passende we-
duwe een onberaden huwelijk heeft aangegaan, als
kwalijk gedulde thuislijger in haar huis.

Veel geestelijke zwaarigheden heeft hij te door-
worstelen en Trui, die hem zoo nu en dan onder
handen neemt, maakt het hem niet makkelijker.
Maar op vaders plaats in de kerk krijgt hij dikwijls
weer moed en troost en ook de dominee weet hem
wel eens op te beuren. Het kruis van zijn leven,
zijn verkeerd huwelijk en de plagerijen van zijn on-
behouden stiefzoons, verdraagt hij met groot ge-
duld: zijn gedachten zijn bij andere dingen en ook
als hij door een val maandenlang ziek ligt is hij
bezigt, op zijn eenvoudige, onbeholpen manier met
de eeuwige dingen. Tusschen twijfel en zekerheid
wordt zijn ziel telkens geslingerd, maar ten slotte
heeft hij toch zooveel vrijmoedigheid, dat hij den
duivel pareert met een definitief: „Je komt wat te
vroeg, kameraad, kom eens terug als je durft,
wanneer ik de woestijn door ben...“

Om Trui en Teun draait dus heel de inhoud van
het boek en dan staat van die beiden Teun zeer
beslist in het middelpunt.

Dat nu is het andere in het boek, dat wat het,
bij alle uiterlijke gelijkheid, toch van „Nevel-
dijk“ en „Van Dienstbaren en Vrijen“ intrinsiek doet
verschillen.

In deze beide boeken toch was de overheer-
schende toon die van de striemende critiek. De
afbraak van den geestelijken hoogmoed, van het
onwaanzinnige en on-vrome der bevindelijkheid was
volkomen. Er bleef niets van over. Zooals door
den storm een wrak getimmerde tegen den grond
wordt gebeuzeld, zoo lag de Nevelijksche en Horst-
wijksche godsdienstigheid neergezwoept. Deze cri-
tik was zeker geestig, — niet het minst door den
vorm, — verdiend ook, maar ze liet toch iets on-
bevredigends na. In deze boeken werd, bij al hun
qualiteiten, gemist de opbouw, de teekening, tegen-
over de dwaze godsdienstigheid, van het gezond
en vruchtdragend geestelijk leven. De atmosfeer
was er koud, en de stemming van den lezer bleef
kil, omdat de verwarmende liefde ontbrak.

„De Freule”, het volgende boek, bracht ten dezen een verandering. Wel was ook daar nog de critiek een belangrijk element, maar in de zielsgeschiedenis van de hoofdpersoon, de freule zelf, was er toch het andere en dat andere maakte dadelijk het boek warmer.

Hier, in „Om Vaders plaats”, is het andere hoofdzaak. In de figuur van Teun, van dominee Stuurman, dominee Plink (de namen hebben steeds in Hogenbirk's boeken een karakteriserende betekenis) krijgt de echte vroomheid gestalte, in haar schuchterheid, zeker, haar moeiten in en door de zwaarigheden van het leven, maar overtuigend en vertroostend.

Daarin ligt voor mijn besef de waarde van dit boek, dat ik dan ook het beste acht uit de Hogenbirk-productie. Wat hier over de bevindelijkheid gezegd wordt, raak ook en scherp soms, hindert bij het lezen niet: het armzalige beeld van Trui versterkt de kracht die er uitgaat van de analyse van Teun's zielsgestalte, de jammerlijke Schriftverdraaiing van dominee Zwamstra vindt haar tegenwicht in de gezonde prediking van dominee Plink. Hier, in dit boek, domineert de liefde, de begrijpende, verklarende, zwakheden-bedeekkende liefde. En door die liefde wordt het boek van een bouwende kracht. Vele eenvoudigen, die zijn als deze Teun, bekommerd, klein, niet bij machte om zich den rijkdom van het geloof te realiseren, zullen aan dit boek wat hebben. Het kan ze troosten, opbeuren, versterken in hun hoop, bekrachtigen in hun vertrouwen en alzo rijke vrucht dragen.

„Nevelijk” en „Dienstbaren en Vrijen” waren als geestes. „Om Vaders plaats” is als de koorde der liefde, die bindt en trekt. En in dat karakter gaat het in betekenis de beide andere voor mijn besef te boven.

C. T.

*) N.V. Gebrs. Zomer en Keunings Uitg. Mij., Wageningen.

III ZIELKUNDE III

„Erfelijk belast”.

Sinds Lombroso heeft de uitdrukking „erfelijk belast” een zekere vermaardheid gekregen. Men gebruikte den term „erfelijk belast” in al die gevallen, waarin men ook placht te zeggen, dat de appel niet ver van den boom valt, in gevallen dus waar er een zekere overeenkomst placht te bestaan tusschen het gedrag der ouders en dat der kinderen en dan een overeenkomst in ongunstigen zin.

Sinds het midden van de vorige eeuw heeft men dezen term nog meer kracht pogen bij te zetten door de geschiedenissen van de familie Juke en van de familie Kallikak.

Juke was een dronkzuchtige boschbewoner in

den staat New-York, die om zijn onsociaal gedrag een zekere vermaardheid bezat en aan wien de herinnering nog voortleefde, toen zijn nakomelingen in het vijfde geslacht reeds volwassen waren. Met het oog op het vraagstuk van de erfelijke belasting en niet minder om zekere gegevens te verkrijgen omtrent de psychische erfelijkheid, heeft men den levensloop van Juke's nakomelingen nagegaan. In vijf geslachten had Juke 709 kinderen, kleinkinderen, achterkleinkinderen, enz.

Bij deze 709 personen waren 76 misdadigers, 170 publieke vrouwen en 183 levenden van ondersteuning uit de publieke kassen.

Ook van een zekeren Kallikak kon men de familiegeschiedenis gedurende vijf geslachten opteekenen. Kallikak was zelf een volkomen normaal mensch en een kind van gezonde ouders; maar hij huwde met een zwakzinnig meisje en in de vijf volgende geslachten was 85 pct. van de kinderen achterlijk of zwakzinnig in verschillende graad.

Op grond van deze gegevens, waarover bijna in elk boek, dat over erfelijke kwesties spreekt, wordt gehandeld, oordeelde men, dat toch wel met recht van een zekere „erfelijke belasting” mocht worden gesproken.

Inderdaad kan niet worden ontkend, dat de gegevens omtrent de familie Juke en omtrent de familie Kallikak wel vast staan; en toch behoort de conclusie allermint zoo somber te zijn als men aanvankelijk op grond van deze gegevens zou meenen. En dat ook, omdat gelukkig talloze andere gevallen bekend zijn, waarbij dronkzuchtigen, die een a-sociaal leven leidden, nakomelingen kregen, die schier allen volkomen maatschappelijk onbesproken leefden. En ook omdat het meermalen voorkomt, dat de nakomelingen van achterlijke mannen of vrouwen voor een belangrijk percentage volkomen normaal zijn (op het feit, dat in dit laatste geval de cijfers toch nog vrij ongunstig blijven, komen we later nog terug; trouwens, het begrip „erfelijke belasting” wordt meer betrokken op moreele dan op intellectuele afwijkingen), maar niet, zooals wij zeiden, in de eerste plaats om deze reden staat de zaak niet zoo ernstig als zij schijnt, bij het vernemen van de geschiedenissen van Juke en Kallikak. Immers, waarover gaat het eigenlijk bij het vraagstuk van de overerving? Inderdaad niet, zooals men dikwijls heeft gedacht, om de erfelijkheid van de eigenschappen zelve. Hoogstens vererft er een speciale aanleg in een bepaalde richting, iets wat ook weer duidelijk is, als wij bedenken, dat een kind, dat door erfelijke invloeden muzikaal is, de muzikanten en de muzikale vaardigheid niet erft, maar alleen een bij zonderen aanleg om zich deze kennis en vaardigheid gemakkelijk eigen te maken. Als wij dan ook spreken over erfelijkheid van psychische eigenschappen, dan bedoelen wij daarmee, dat de aanleg in een bepaalde richting erfelijk is. En nu gevoelen wij onmiddellijk, dat er steeds een milieu noodig is om een aanleg tot openbaring te brengen of in een eigenschap om te zetten. Het is natuurlijk ook denkbaar, dat het milieu juist een middel

is om een bepaalden aanleg te onderdrukken. Wij moeten natuurlijk niet denken, dat er niet meer menschen op de wereld zijn met een aanleg om schilder te worden dan die, welke ook daadwerkelijk als schilder naam maakten (waarmede nog weer niet gezegd is, dat alle menschen, die schilderijen maken, ook werkelijk aanleg hadden om schilder te worden). In werkelijkheid staat de zaak zoo, dat er zeker vele talenten nooit openbaar worden, omdat de aanleg door onderscheiden omstandigheden niet als eigenschap voor den dag komt en de oefeningsgelegenheid ontbreekt.

Maar wanneer het nu zoo staat met het erfelijk verband tusschen ouders en kinderen, dan gevoelen wij wel dadelijk, dat, al is het waar, dat onder ongunstige omstandigheden een aanleg tot misdadigheid tot ontplooiing kan komen, het toch evenzeer mogelijk is, dat onder gunstige omstandigheden, door bepaalde zedelijke invloeden, door de kracht van een overtuiging en door andere oorzaken meer een bepaalde ongunstige aanleg kan worden onderdrukt.

Trouwens, één belangrijke factor moet bij een statistiek als die van de familie Juke niet worden vergeten. Ook wanneer de ouders hoogst fatsoenlijk zijn en naar uiterlijke omstandigheden te beoordeelen geen verkeerde erfelijke tendenzen aan het kind medegeven, komt het toch dikwijls voor, dat in een bepaald gezin verschillende kinderen den verkeerden weg op gaan. Ook nu komt het voor, dat meer dan één kind uit een gezin, waar de ouders op geen enkele wijze tot klachten aanleiding gaven, in een tuchtschool of een gevangenis terecht komt; terwijl eveneens uit overigens voorbeeldige gezinnen soms meer dan één dochter als publieke vrouw de straat onveilig maakt. Midde-lijkerwijs zijn hier allerlei factoren geweest, die het te betreuren gevolg veroorzaakten, maar nu gevoelt men wel, dat men ook niet het recht heeft bij een familie als die van Juke het immoreels gedrag der kinderen uitsluitend aan erfelijke invloeden toe te schrijven en daar te spreken van „erfelijke belasting” zonder ook rekening te houden met de mogelijkheid, dat ook indien stamvader Juke een ander geweest ware in zijn leven, er toch misschien bij deze 709 personen nog wel onderscheiden misdadigers en dergelijke zonden zijn geweest.

Zeker geldt dit van de mogelijkheid, dat er verscheidene van de 709 menschen zonden kunnen ondersteund zijn uit de publieke kassen.

Wij zien hier dus, dat men met een conclusie inzake „erfelijke belasting” altijd uiterst voorzichtig moet zijn, zelfs wanneer statistieken worden aangeboden.

En in ieder geval staat de zaak zoo, dat nimmer de gedachte van de „erfelijke belasting” iemand tot wanhoop behoeft te brengen. Want stel eens een oogenblik voor, dat er bij hem inderdaad tengevolge van erfelijke invloeden verkeerde tendenzen zouden werken, dan nog behoeft hij niet moedeloos te zijn. Immers er bestaan te zijnen opzichte twee mogelijkheden: of de aanleg kwam bij hem nog niet tot

POPULAIR-WETEN - SCHAPPELUKE SCHETSEN

Het Kruis van den Holland.

III.

In het vorig artikel werd verhaald, hoe in de oude Christelijke kerk het gebruik opkwam om een kruis te slaan en hoe in het Oude Testament tal van typen van het kruis werden opgemerkt, die men „verborgen kruisen” noemde.

Sommige geleerden vinden in den ouden Christelijken tijd nog een ander soort van „verborgen kruisen”.

Zij wijzen op verschillende figuren, die men op zegels en ringen, op gereedschappen voor huiselijk gebruik en ook in de grafchriften der catacomben aantreft. Figuren zooals b.v. een +, dat van boven in een P uitloopt, of een T, ook wel een swastika-kruis en nog andere teekenen. Bedoelde geleerden zijn van meening, dat deze figuren en ook het anker-teeken, dat veelvuldig voorkomt, als bedekte aanduidingen van het kruis, als „verborgen kruisen” moeten beschouwd worden.

Anderen echter zijn van oordeel, dat er voor deze beschouwing geen grond aanwezig is en kunnen niet inzien, waarom de Christenen, die in het kruis-slaan zulk een overvloedig gebruik van het kruisteekenen maakten, het kruis terwille van de heidenen niet zouden hebben voorgesteld zooals het was, maar het in andere figuren zouden verborgen hebben.

Nog even moet de vraag aangeroerd worden of het kruis ook reeds door de schilderkunst werd afgebeeld en of er reeds kruisen van hout of steen vervaardigd werden. Hebben de Christenen in het eerste drietal eeuwen reeds kruisen en kruisjes gehad in hun woningen en bij hun samenkomsten voor den eeredienst?

Zekerheid bestaat hieromtrent niet.

Bekend is dat de heidenen de Christenen er van beschuldigden, dat zij „kruis-aanbidders” (crucis religiosi) waren. Nu was deze beschuldiging na-

tuurlijk onwaar. In elk geval werd het kruis niet aangebeden of vereerd. Maar 't is mogelijk, dat deze beschuldiging haar oorzaak hierin vond, dat de Christenen niet alleen zoo dikwijls het teeken des kruises maakten, maar ook wel kruisen in hun huizen of vergaderplaatsen hadden. Op de heidense beschuldiging werd door Minucius Felix geantwoord: „wij vereeren geen kruisen, noch wenschen wij ze”. Terwijl Tertullianus zich aldus uitdrukt: „Indien wij misschien kruisen hebben...”

Maar al mogen in de eerste drie eeuwen bij de Christenen reeds kruisen voorgekomen zijn, van een cultus van het kruis was nog geen sprake.

De belijders van Jezus' naam kenden in dien tijd het kruis niet als iets, dat vereerd, maar als iets dat gedragen moest worden, zooals door Minucius Felix is gezegd. De kerk was een ecclesia pressa et cruciata, d.w.z. een kerk onder druk en kruis. Tal van Christenen werden zelfs om hun belijdenis gekruisigd. Soms zelfs met het hoofd naar beneden, gelijk niet alleen van den Apostel Petrus, maar ook van anderen, b.v. van martelaren in Aegypte verhaald wordt.

...

In de vierde eeuw komt er verandering.

Deze eeuw is voor de vereering van het kruis van niet geringe betekenis geweest.

Allereerst moet hier de naam van Constantijn den Groote genoemd worden.

Het is het jaar 312.

Op zijn veldtocht tegen Maxentius, zijn mededinger naar de heerschappij over het westen, wiens leger driemaal zoo sterk is als het zijne, ziet Constantijn, als de zon de middaghoogte reeds overschreden heeft, aan den hemel een lichtend kruis met de woorden: in dit teeken zult gij overwinnen. Daarna verschijnt Christus met het teeken, dat hij aan den hemel gezien heeft, hem des nachts in den droom en zegt hem, dat hij het moet afbeelden en het tot het veldteeken maken, waaronder hij ten strijde trekt.

Zoo verhaalt het de geschiedschrijver Eusebius, een vriend van Constantijn, in zijn boek over Constantijns leven.

Een ander Christelijk schrijver, Lactantius, wijkt eenigszins van Eusebius af. Hij verhaalt alleen, dat Constantijn in den slaap is vermaand, dat hij het hemelsche teeken Gods zou zetten op de schilden en alzo slag zou leveren. Lactantius spreekt dus wel van een hemelsch teeken, door Constantijn in den droom gezien; maar hij zegt niet, dat het teeken reeds eerder aan Constantijn was getoond.

Wat van het verhaal van Eusebius te denken?

Door meer dan een is het kortweg voor een legende verklaard. Maar Eusebius zegt, dat Constantijn het hem zelf heeft medegedeeld. Nu is er ook wel beweerd, dat het geheele verhaal een verzinsel van Constantijn zou wezen. Doch, als men dat zegt, maakt men hem tot een meenedige. Want Eusebius vermeldt, dat de keizer het met een eed heeft bevestigd. Toch behoeven we ook niet aan te nemen, dat in werkelijkheid het kruisteeken met de genoemde woorden aan den hemel heeft gestaan. Wel zegt Eusebius, dat het leger het ook gezien heeft. Maar deze bewering schijnt niet erg geloofwaardig.

We kunnen op de kwestie hier niet breed ingaan. Het is echter mogelijk, dat Constantijn dien middag een glanzende wolkenvorming gezien heeft, die op een groot kruis geleek, en dat de woorden, die hij er bij meende te lezen, product van zijn eigen goedstemming waren. Er zijn meer voorbeelden van wolkenkruisen uit de geschiedenis bekend. Zoo is er omstreeks Kerstmis 1517 in Weimar een purperkleurig wolkenkruis waargenomen, dat als een teeken van God werd beschouwd.

Maar het is ook mogelijk en het lijkt mij niet onwaarschijnlijk, dat wat Constantijn gezien heeft, geheel en al een visioen is geweest.

Constantijn, die staat tegenover een vijand, driemaal zoo sterk als hij, verkeert in een critieken toestand. Hij gevoelt, dat hij zonder Goddelijken bijstand niet zal kunnen overwinnen en dat hij dien bij den God der Christenen heeft te zoeken. Uit die zielsstemming wordt het visioen van het kruis geboren en door den indruk van dit visioen is des nachts de droom in zijn ziel opgekomen.

Na dit visioen en dezen droom heeft Constantijn

ontwikke
wel tot
lijker da
toch ook
krachtig
door Go
Geest o
donkere
leg in h
belaste
nade st

En nis
leven on
aanleg e
zijn zone

GEE

Bij vr
ning var
doen om
rechte
Doch
van den
blad de
ik geen
Ze lui

1. Is
Kerken,
voor de
korte pr
laatste,
weggela
2. Mo
wordt w
dienst v
ook in
des Woc
3. Ku
men, wa

Wat d
korte pr
maals is
niet alle
Kerken

Art.
vrijheid
Avondm
manier,
te diene

Wel v
uitwend
schrevers
vermede
dikatie e

een met
naam dr
barum

Euseb
stond vo
waarvan
dwarsho
Van het
sied me
de beelt
wjl bov
steenen

Dat n
chi), de
Christus
Grieksch
den naa
ding van
verbind
teeken.
reeds bi
breken l

Vijftig
alle oor
Zij wer
heeft he
op zijn l
Hoe i
wereld!
van een
soldaten
banier v
au is de
legerschu

Nog n
en zijn l
een pleit
in zijn r
kruis. E
„door di
der man
den tyra
nogram
kruis bij
Lacinus,